Голас Радзімы

№ 24 (2114)
15 чэрвеня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

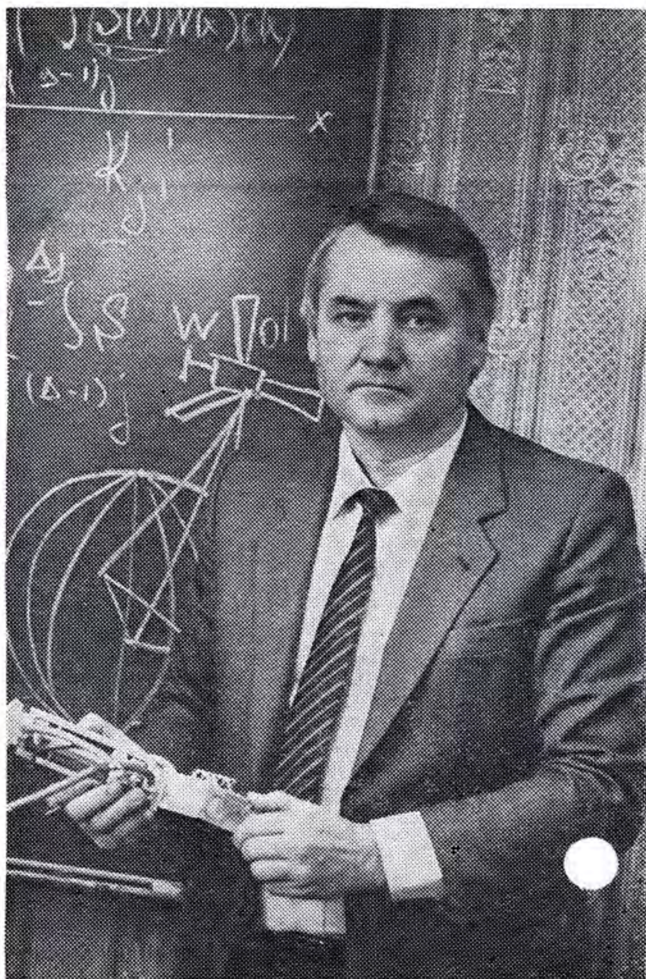

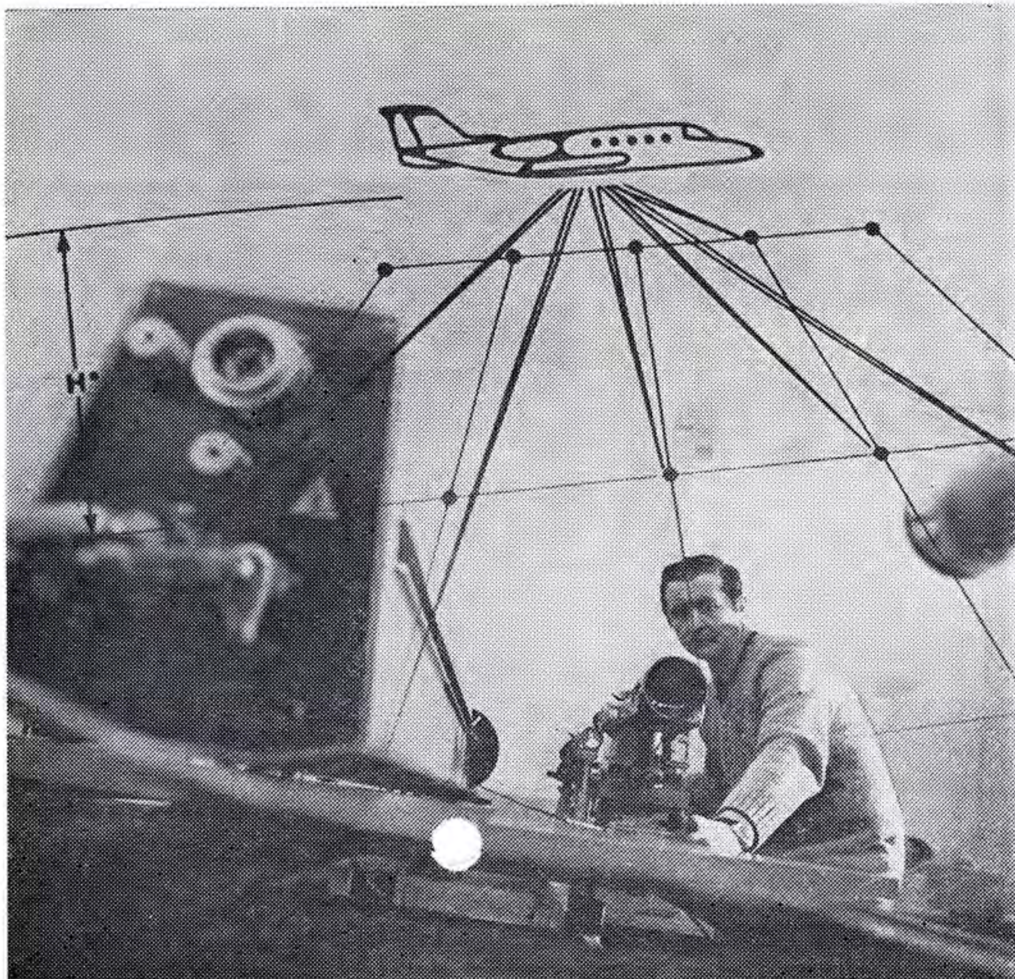

● Загадчык кафедры квантавай радыёфізікі, прафесар, доктар фізіка-матэматычных навук І. МАЛЕВІЧ.
● Эксперымент праводзіць загадчык лабараторыі В. СТЭЦЫК.
● Навуковы супрацоўнік Таццяна МАЦВЕЕНКА.
● Намеснік загадчыка аддзела Ю. ГОЛУБЕЎ і старшы навуковы супрацоўнік П. КАМАР рыхтуюць апаратуру для аэракасмічных здымак.

Праз ілюмінатар касмічнага карабля Зямля паўстае ў чароўнай гармоніі фарбаў, пакрытая вэлюмам атмасферы. Сучасныя прыборы дазваляюць пранікнуць за гэту заслону таямнічасці, і тады наша планета з'яўляецца на экранах дысплеяў у дакладных матэматычных характарыстыках сушы, акіяна, паветра...

Многія з такіх прыбораў створаны беларускімі вучонымі. На арбітальных станцыях «Салют» і «Мір», на самалётах і верталётах яны выдатна зарэкамендавалі сябе ў час атрымання характарыстык асноўных класаў прыродных фарміраванняў.

Нядаўна беларуская навука папоўнілася новым падраздзяленнем. Пры Беларускім дзяржаўным універсітэце створаны цэнтр дыстанцыйнай аэракасмічнай дыягностыкі прыродных рэсурсаў Зямлі. Бліжэйшая мэта — пошук новых метадаў дыягностыкі і стварэнне мабільнага комплексу прыбораў. З-за адставання ў аператыўным кантролі і дыягностыцы навакольнага асяроддзя мы адчуваем цяжкасці ў вырашэнні буйнамаштабных сельскагаспадарчых, меліярацыйных, тэхнічных праблем. Праграма цэнтра прадугледжвае забеспячэнне эксперыментальнай апаратурай зацікаўленых ведамстваў рэспублікі.

НА З'ЕЗДЗЕ НАРОДНЫХ ДЭПУТАТАЎ СССР

НЕЗАГОЙНАЯ РАНА ЧАРНОБЫЛЯ

У Маскве, на З'ездзе народных дэпутатаў СССР, выразна праявілася галоўная тэндэнцыя, нечуваная на падобных форумах дасюль: гаварыць шчыра і адкрыта пра набалелыя праблемы, не прыхарошваючы стан нашай эканомікі, экалогіі, культуры, духоўнасці. Агульная карціна гэтых праблем складаецца з пэўных яе частак, характэрных для кожнага рэгіёна.

Для Беларусі найбольш балючым з'яўляецца пытанне: як жыць пасля чарнобыльскай аварыі? Прайшло ўжо тры гады, як здарылася гэта бяда, а вынікі чарнобыльскай аварыі яшчэ не ліквідаваны, нягледзячы на вялікія намаганні рэспублікі. Ды і ці пад сілу нам адным зрабіць усё, каб людзі маглі спакойна жыць і быць упэўненымі ў будучыні сваіх дзяцей? Таму не дзіўна, што большасць дэпутатаў ад Беларусі, якія выступалі ў дыскусіі па дакладу Старшыні Вярхоўнага Савета СССР М. С. Гарбачова, спыніліся менавіта на гэтым пытанні.

Дэпутат Я. САКАЛОЎ, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі:

...Працягваецца тая ж заганная практыка распылення і закопвання народных сродкаў, амярцвення асноўных фондаў дзяржавы. І гэта ў той час, калі ва ўзмацненні ўвагі маюць патрэбу сферы, звязаныя з надзённымі пытаннямі жыццезабеспячэння чалавека. У радзе ж выпадкаў — не проста надзённымі, але і неадкладнымі. Такімі, скажам, як ліквідацыя вынікаў чарнобыльскай бяды.

Час не прытупіць боль у сэрцах жыхароў Беларусі, дзе радыеактыўнаму забруджванню падвергласся 18 працэнтаў сельскагаспадарчых угоддзяў. Калі на першым этапе па гэтаму пытанню дзейнічала саюзная ўрадавая камісія, то цяпер яе намаганняў амаль не адчуваецца. За тры гады камісія так і не змагла забяспечыць распрацоўку пераканаўчай і глыбока прадуманай канцэпцыі бяспечнага пражывання, якая гарантавала б здароўе і наступных пакаленняў. На нашу думку, пазіцыя тут павінна быць адназначнай. Там, дзе немагчыма карыстацца прадукцыяй са свайго падвор'я, жыць нельга. І гэта не той выпадак, калі трэба эканоміць.

Дэпутат А. ГРАХОЎСКІ, старшыня выканкома Гомельскага Савета народных дэпутатаў:

Мы выпакутавалі гэту бяду з першых дзён аварыі. І сёння нясём цяжар яе вынікаў на сваіх плячах. А ноша наша не з лёгкіх, таму што па ўдзельнай вазе забруджанай тэрыторыі на еўрапейскай частцы СССР Гомельская вобласць займае вядучае месца.

У першыя часы мы не засталіся ў горкім адзіноцтве, на дапамогу прыйшла ўся краіна, дзякуючы чаму быў ажыццёўлены комплекс работ па вырашэнню першачарговых задач. Аднак прымаемыя меры не зніжаюць вастрыню сітуацыі. Радыяцыйная абстаноўка на тэрыторыі вобласці застаецца складанай. Практычны вопыт і навуковы прагноз паказваюць, што істотнага паляпшэння сітуацыі ў бліжэйшыя гады чакаць не прыходзіцца.

Мы ў тры этапы правялі эвакуацыю насельніцтва. На сёння ў вобласці ёсць населеныя пункты, у якіх правядзенне аграмеліярацыйных мерапрыемстваў у комплексе з інжынернай дэзактывацыяй і добраўпарадкаваннем не гарантуе бяспечнае пражыванне людзей. Трэба будзе зрабіць яшчэ адно, чацвёртае адсяленне. Але для таго, каб яно было апошнім, трэба самым сур'ёзным чынам разгледзець радыяцыйную абстаноўку і магчымыя дозавыя нагрузкі па кожнаму населенаму пункту асобна.

Лічу, што будзе дарэчы звярнуцца да вучоных у цэлым. І заклікаць вас, паважаныя таварышы вучоныя, да значнай актывізацыі ўсёй навукова-даследчай работы на нашым чарнобыльскім палігоне, які, не на крыўду вам сказана, з'явіўся вынікам і вашай дзейнасці. На жаль, за тры гады пасля аварыі мы не атрымалі эфектыўнай тэхналогіі, механізмаў і сродкаў для дэзактывацыі населеных пунктаў і сельскагаспадарчых угоддзяў, застаўся нявырашаным цэлы рад іншых праблем і пытанняў.

У сувязі з адчужэннем немалой часткі зямель, а таксама неабходнасцю забяспечваць насельніцтва на забруджанай тэрыторыі прывазнымі мяса-малочнымі прадуктамі ў вобласці сур'ёзна ўскладнілася харчовае пытанне. Урон, нанесены вобласці, яе патрэбнасці па забеспячэнню насельніцтва прадуктамі харчавання ў адпаведнасці з навукова абгрунтаванымі медыцынскімі нормамі плануючымі органамі не ўлічваюцца.

Як бачыце, становішча яўна ненармальнае, і яно стварае павышаную сацыяльную напружанасць. Мы пастаянна ставілі гэтыя пытанні перад Дзяржпланам СССР, Дзяржаграпромам СССР, было даручэнне Палітбюро ЦК КПСС, аднак практычных мер пакуль што не прынята. Лічым, што саюзныя пастаўкі неабходна скарэкціраваць з улікам нашых страт і дадатковай патрэбнасці ў забеспячэнні насельніцтва пацярпеўшай тэрыторыі. Наша насельніцтва трапіла ў бяду не па сваёй волі, і яго інтарэсы павінны быць абаронены.

Не ў поўнай меры вырашаны пытанні грашовай дапамогі насельніцтву па прычыне абмежавання спажывання прадуктаў харчавання з асабістых падсобных гаспадарак грамадзян. Асабліва ў цяжкім становішчы аказаліся людзі пенсіённага ўзросту. Звыш 40 тысяч пенсіянераў, якіх закранула бяда Чарнобыля, маюць пенсіі, ніжэйшыя за сярэдні пражытачны мінімум — каля 50 рублёў, а больш дакладна — 47 рублёў. З такой грашовай дапамогай у нармальных умовах пражыць вельмі цяжка, а ў нашых — тым больш. Хутчэй вырашыць гэта пытанне — наш абавязак. І, вядома ж, наша сумленне.

Група дэпутатаў ад Беларусі ў перапынку паміж пасяджэннямі.

Вы выдатна разумееце, наколькі востра стаіць пытанне аб высокакваліфікаваным медыцынскім абслугоўванні нашага насельніцтва. Неабходнае будаўніцтва па стварэнню адпаведных медустаноў вядзецца, але начыніць іх няма чым. Па-ранейшаму не хапае медыцынскага абсталявання, інструментаў, медыкаментаў. Пры цяперашніх падыходах айчыннае абсталяванне мы атрымаем не хутка. Адзіны выхад — набыць яго за рубяжом. Мы выдатна разумеем і ведаем, што валюты лішняй у краіне няма, але, улічваючы незвычайнасць сітуацыі, яе трэба адшукаць.

Ёсць праблемы ў справе аздараўлення насельніцтва і асабліва дзіцячага. Мы пачалі стварэнне ўласнай базы за межамі вобласці, але без дапамогі звонку нам гэту задачу не вырашыць. Неаднаразова ўзнімаліся пытанні забеспячэння насельніцтва асабістымі дазіметрамі і іншымі кантрольнымі прыборамі. Па гэтаму пытанню таксама давалася даручэнне Палітбюро ЦК КПСС, а дазіметраў і прыбораў па-ранейшаму няма. Нам здаецца, што настаў час за гэта сур'ёзна ад сяго-таго запатрабаваць.

Па прычыне забруджанасці значнай часткі лясных масіваў і тарфянікаў штогод скарачаюцца нарыхтоўка дроў і вытворчасць торфабрыкету. Дэфіцыт паліва, якое нарыхтоўваецца вобласцю, да сярэдзіны трынаццатай пяцігодкі складзе больш як 40 працэнтаў. Даная акалічнасць, а таксама медыка-санітарны рэжым тэрыторыі патрабуюць неадкладна пачаць суцэльную газіфікацыю вобласці. Для своечасовага вырашэння чарнобыльскай і іншых вострых сацыяльных праблем нам неабходна значна больш актыўна весці жыллёвае і сацыяльна-бытавое будаўніцтва. Мы не просім прысылаць да нас будаўнікоў з іншых рэгіёнаў краіны. Але ў такой сітуацыі лічым неабходным з будучага года вызваліць нас ад будаўніцтва жылля ў Цюмені і практычна прыпыніць прамысловае будаўніцтва ў вобласці.

Спіс нявырашаных пытанняў і праблем вялікі, але ён мог бы быць значна карацейшым, калі б больш актыўна працавала ўрадавая камісія СССР па ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС, калі б яна займалася не толькі атамнай электрастанцыяй, а ўсёй пацярпеўшай тэрыторыяй. Цяпер гэты спіс трэба прывесці ў сістэму. Па кожнаму пункту вызначыць меры, тэрміны, выканаўцаў і сродкі. Улічваючы, што ліквідацыя вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС справа працяглая, абавязковы ўдзел саюзных органаў. Лічым, што ёсць пільная неабходнасць у гэтым годзе на падставе аналізу зробленага і навуковых прагнозаў распрацаваць у краіне «Комплексную дзяржаўную праграму СССР па ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС». А для таго каб гэты дакумент быў абавязковым для ўсіх, яго неабходна зацвердзіць у Вярхоўным Савеце Саюза ССР.

Дэпутат З. ТКАЧОВА, загадчыца аддзялення Слаўгарадскай цэнтральнай раённай бальніцы:

На сённяшні дзень у жыхароў гэтых раёнаў адабралі чыстую зямлю, ваду, паветра, лясы і лугі, без чаго чалавек не можа жыць, але можа толькі існаваць. У прэсе, у афіцыяльных заключэннях Міністэрства аховы здароўя, у «Правде» за 29 мая 1989 года няма належнай занепакоенасці за здароўе людзей і лёс будучых пакаленняў. Падобная аварыя здарылася ўпершыню, і таму няма вопыту назірання ў сусветнай практыцы. Так, у агульнай структуры захворванняў істотных змен пакуль што не адбылося, хоць ужо ёсць першыя прадвеснікі: нараджэнне дзяцей з прыроджанымі катарактамі, зніжэнне вастрыні зроку, напружанасць імунітэту, павелічэнне колькасці анемій, інфарктаў міякарда. Нам рана сёння апераваць лічбамі, мы гэта будзем рабіць праз 10—15 гадоў. Цяпер неабходна звярнуць увагу на якасны бок захворванняў, гэта значыць на іх працяканне. І я лічу, што на сённяшні дзень гэта пытанне абсалютна не вывучана, таму што яно не адлюстравана ні ў адной справаздачы. Вучоныя-біёлагі, каб вывучыць паводзіны жывёлін, пасяляюцца побач з імі і жывуць гадамі. Так павінны рабіць і вучоныя-медыкі. Тыя скаргі, з якімі звяртаецца да нас насельніцтва гэтых раёнаў — недамаганне, павышаная стамляемасць, галаўны боль, сухасць у роце, не ўкладваюцца ні ў адну назалагічную адзінку захворванняў.

Лічу, што вучоныя не справіліся з той задачай, якая на іх была ўскладзена. Гэта датычыць і медыкаў, і біяфізікаў. І ці не лепш было нам звярнуцца за дапамогай да зарубежных вучоных, у якіх і апаратура больш надзейная, і вопыту больш. Сёння ж вырашаецца лёс не асобнага рэгіёна, а беларускай нацыі ў цэлым.

Неабходна сказаць, што ацэнка ўрачоў-практыкаў стану здароўя насельніцтва, якое пражывае ў забруджаных раёнах, усё больш разыходзіцца з ацэнкай вучоных-медыкаў і кіраўнікоў аховы здароўя краіны. Я гэту розніцу магу параўнаць, таму што ўжо многа гадоў жыву на гэтай тэрыторыі і бачу змяненні ў стане здароўя людзей да аварыі і пасля яе. Спецыялісты, якія прыязджаюць да нас, асабліва высокіх рангаў, прабыўшы некалькі гадзін або сутак, спрабуюць даказаць нам, што стан здароўя людзей не пагаршаецца. Наяўныя змены яны тлумачаць нітратамі, дрэнным харчаваннем, адсутнасцю груднога выкормлівання, а не наяўнасцю радыеактыўнага фактару. Але ўсё гэта было і раней. І мы маглі б сказаць ім, што гэтыя фактары могуць толькі ўзмацніць шкодны эфект радыяцыі, але зусім не замяніць.

На жаль, Акадэмія навук СССР і каардынацыйны цэнтр пры яе прэзідыуме самаўхіліліся ад гэтай складанай і надзвычай важнай праблемы. Вымушае жадаць лепшага арганізацыя і забеспячэнне медыцынскай службы.

Мы ўжо не гаворым пра тое, абавязковае, што рэкамендуецца, — аб забеспячэнні насельніцтва чыстымі прадуктамі харчавання. Не выконваюцца рэкамендацыі па абавязковаму штогадоваму аздараўленню дзяцей за межамі рэспублікі. Мне, як і іншым дэпутатам, уяўляецца, што на сённяшні дзень мы не можам даць гарантыі бяспечнага пражывання на тэрыторыі забруджаных раёнаў. Больш таго, вучоныя Інстытута біяфізікі Міністэрства аховы здароўя СССР прадказваюць дадатковае павелічэнне злаякасных утварэнняў — лейкемій, прыроджаных анамалій, хоць і ў невялікім працэнце выпадкаў. Аднак для кожнага чалавека, які там жыве, дастаткова мінімальнай долі працэнта.

Усё гэта стварае напружанасць абстаноўкі ў гэтых рэгіёнах. Мы лічым мэтазгодным правесці планавае паэтапнае перасяленне з забруджаных раёнаў, таму што жыццё паказвае, што не мы кіруем сітуацыяй, як нам гэтага хацелася б, а яна намі. На сустрэчы з выбаршчыкамі людзі патрабавалі вырашыць пытанні адсялення, бо ў цяперашні момант людзі працягваюць пражываць там, дзе сумарная доза апрамянення перавышае канцэпцыю бяспекі ў 35 бэр.

Я не магу забыць вочы сваіх выбаршчыкаў у час сустрэч, якія патрабавалі неадкладнага адсялення. Мы прапануем ім дзяржаўную каўбасу, індывідуальныя дазіметры, прапануем ім трактары з герметычнымі кабінамі. Ім нічога гэтага не трэба. Яны прасілі хутчэй адсяліць, каб можна было жыць нармальным жыццём, каб мець свой прысядзібны ўчастак, каб займацца гаспадаркай. Страшна проста аб гэтым успамінаць.

Людзі патрабуюць кампенсаваць ім урон, нанесены ў выніку чарнобыльскай аварыі, за кошт дзяржавы. Патрабуюць устанавіць скарочаны працоўны стаж працуючым на вытворчасцях, у арганізацыях, лячэбных установах, школах, калгасах і саўгасах, зыходзячы з умоў шкоднасці радыеактыўнага забруджання. Патрабуюць рабіць даплату са сродкаў міністэрстваў і ведамстваў у памеры 10 працэнтаў да службовага акладу або да тарыфнай стаўкі за кожны год работы, пачынаючы з 1 мая 1986 года ўсім рабочым і служачым на тэрыторыях забруджаных раёнаў. Рабіць даплату непрацуючым пенсіянерам і непрацуючым членам сем'яў па 30 рублёў у месяц, з дзяржбюджэту. Рабіць даплату працуючым пенсіянерам у памеры 25 працэнтаў тарыфнай стаўкі або службовага акладу за кошт сродкаў міністэрстваў і ведамстваў. Маці з дзецьмі да трох гадоў, дашкольныя ўстановы і школы з вучнямі да 14 гадоў з настаўнікамі, поварамі, медработнікамі пасля заканчэння вучобы вывозіць з зоны заражэння для аздараўлення тэрмінам на тры месяцы за кошт дзяржбюджэту, пабудаваць у чыстай зоне за кошт дзяржбюджэту аздараўленчы цэнтр для ўсіх працуючых у забруджанай зоне. Прадукты харчавання пастаўляць толькі чыстымі ад радыеактыўнага заражэння, павысіць эфектыўнасць дэзактывацыйных работ, паскорыць будаўніцтва дарог, электраліній і газапровода, на што накіраваць асноўныя сілы і сродкі.

Мы завяршаем распрацоўку дзяржаўнай праграмы на 1990—1996 гады, якая прадугледжвае адсяленне людзей, дзе немагчыма жыць, і ажыццяўленне комплексу мерапрыемстваў па пераходу да звычайнага ўкладу жыцця. Мы спадзяёмся, што наваствораны ўрад разгледзіць і зацвердзіць гэту праграму. Для выканання яе запатрабуецца нямала капіталаўкладанняў, асвоіць якія ва ўзнікшай абстаноўцы рэспубліка не ў стане. У сувязі з гэтым мы просім ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР аказаць нам неабходную дапамогу. Улічваючы асаблівую значнасць і доўгатэрміновасць пытанняў па ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС, патрабуецца, на нашу думку, стварэнне ў краіне пастаянна дзеючага органа, каб не вырашаць гэтыя пытанні на грамадскіх асновах, як гэта робіцца цяпер. Гэта можа быць надзвычайная камісія і намеснік Старшыні Савета Міністраў СССР па гэтых пытаннях.

ДНЕПР, ЯКІ НЕ ПАДЗЯЛЯЕ, А ЗВЯЗВАЕ ДЗВЕ РЭСПУБЛІКІ

МОСТ ДРУЖБЫ

ДАЎНО трэба было пабудаваць гэты мост праз раку Днепр, якая непадалёку ад горада Чарнігава раздзяляла Беларусь і Украіну.

Час ад часу збіраліся ўзвесці новую пераправу, але нейкія, як здавалася, больш важныя аб'екты прыцягвалі да сябе ўвагу будаўнікоў, мясцовых улад. Паступова старэнькі драўляны мост прыйшоў у заняпад, паром не спраўляўся з перавозкай людзей і грузаў. Усё часцей ад жыхароў абедзвюх рэспублік чуліся патрабаванні пабудаваць новы сучасны мост.

Лістападаўскім змрочным днём Аркадзь Забела прыехаў агледзець месца мяркуемых работ. У кішэні ляжаў загад міністра СССР аб будаўніцтве моста, а на душы было неспакойна. Аркадзя Пракопавіча вельмі непакоілі тэрміны будаўніцтва — усяго два гады на такі аб'ект! Яшчэ ў Мінску яны здаліся яму, вопытнаму маставіку больш чым з дваццацігадовым стажам работы, нерэальнымі, як кажуць, узятымі са столі высокага міністэрскага кабінета. А цяпер тут, на правым беразе Дняпра, увогуле стала страшна: не паспеем. Маляўнічы від ракі выклікаў складаныя пачуцці, сярод якіх было ўсё, акрамя захаплення яе прыгажосцю. Перад Забелам быў працаўнік, да якога нават падысці цяжка. У той дзень гэта і не ўдалося: перашкаджала вада. З абодвух берагоў доступ да ракі надзейна прыкрывалі, быццам ахоўвалі ад чужога ўмяшання, суцэльныя затокі шырынёй 100—150 метраў. Каб пераадолець толькі іх, трэба будаваць часовыя масты і пераезды, арганізаваць гідраналіў пяску для стварэння насыпаў, дамб і замыўкі праток. І сам Днепр, хуткі і глыбокі, шырокі (больш за 600 метраў), капрызны і каварны ў час паводак, проста так не скорыцца. «Сапраўды,— прыгадалася Забелу літаратурная класіка, — «рэдкая птушка даляціць да сярэдзіны Дняпра...»

З цяжкімі думамі вяртаўся Забела дадому. Праектная дакументацыя яшчэ толькі распрацоўвалася ў Ленінградзе, а яго, начальніка мостатрада з Мінска, ужо паспелі азадачыць: не марудзь, хутчэй разгортвай работы. Казённага аптымізму ён тады не выказваў і запэўніваць не спяшаўся — маўляў, усё зробім як след. Але паабяцаў зрабіць усё магчымае.

Такога моста не было ні ў жыцці Забелы, ні ў кога іншага з атрада. Да справы прыступілі энергічна, з цікавасцю. У сваю чаргу кіраўнікі атрада імкнуліся стварыць для рабочых у вахтавым пасёлку на беразе Дняпра па магчымасці найбольш зручныя ўмовы жыцця.

Задачка таксама не з простых. Меркавалася, што ў пасёлку ў залежнасці ад абставін будуць жыць 250—300 чалавек, якім пасля нялёгкай работы, іншы раз пад пякучым сонцам ці на моцным марозе з ветрам, трэба прыняць душ, смачна і сытна паесці, добра адпачыць, карацей кажучы, аднавіць сілы.

Будаўнікі жылі ў зручных, цёплых зборных доміках, якія зімой абагравалі дзве кацельні. Карысталіся водаправодам з чыстай [illegible] ўсіх адносінах вадой, [illegible]льняй, лазняй, добра і бясплатна тройчы ў дзень харчаваліся ў сталовай. У кіёску «Саюздруку» прадаваліся свежыя газеты і часопісы, у большасці жылых пакояў [illegible]лі тэлевізары.

Я не дарэмна раблю на гэтым акцэнт. Мы яшчэ нядаўна любілі занадта часта паўтараць: усялякая справа чалавекам трымаецца. Гэта, безумоўна, так. Але як часта эксплуатаваўся энтузіязм людзей, асабліва моладзі. Колькі гучных слоў было пра гераізм і адвагу тых, хто ў глухіх кутках адкрываў чарговую ўдарную будоўлю. І сарамліва маўчалі, калі гэтыя маладзёжныя атрады паступова раставалі, а іх «байцы» раз'язджаліся па дамах, бо ім абрыдла начаваць у сырых палатках, есці абы што, бясконца чакаць абяцаных нармальных умоў жыцця.

Справа добра трымаецца чалавекам дагледжаным, задаволеным узроўнем свайго абслугоўвання, арганізацыяй адпачынку і быту.

Побач з вахтавым пасёлкам у хуткім тэмпе ствараласяя паралельна вытворчая база, інфраструктура будоўлі. Гэтая эпапея магла стаць тэмай асобнай размовы. Уявіце сабе кропку ў чыстым полі, да якой няма ніякіх камунікацый (калі не лічыць Днепр) і дзе трэба было наладзіць бесперабойную работу двух бетонных заводаў, рамонт машын і механізмаў, паставіць сховішча і г.д. Разлічваць прыходзілася толькі на сябе, бо да бліжэйшага буйнога горада Чарнігава — 60 кіламетраў.

Дадайце сюды неабходнасць пракласці пад'язныя дарогі, правесці да левага і правага берагоў электрычнасць, арганізаваць прыёмку грузаў на чыгуначных станцыях, шчэбеню і пяску водным шляхам, пабудаваць магутныя стапелі для зборкі і надзвіжкі пралётных збудаванняў. Акрамя таго, дамовіцца, каб у патрэбны момант пад рукой знаходзіліся баржы, ледаколы, буксіры, брандвахта (гасцініца на вадзе), плывучыя краны.

Усімі праблемамі даводзілася займацца амаль адначасова і, як у нас здаўна водзіцца, бясконца вырашаць вострыя пытанні, якія ўзнікалі адно за адным. Але ў атрадзе ўмелі засяродзіцца на ўзнікшай раптоўна праблеме, разгледзець яе з розных бакоў і нярэдка выбраць нечаканае, яшчэ не апрабаванае ў практыцы, нестандартнае рашэнне. І такім чынам значна выйграць час, зэканоміць вялікія матэрыяльныя рэсурсы і сродкі.

На пытанне, што рухала ім і яго таварышамі на гэтай дняпроўскай будоўлі, прараб А. Радзейка пасля невялікай паўзы сказаў:

— І «гонар мундзіра» таксама, у значнай ступені. Ведаеце, не было раней выпадку, каб наш атрад не ўклаўся ў тэрміны будаўніцтва, сарваў увод аб'екта, падвёў каго-небудзь. У нас трывалая рэпутацыя сур'ёзных партнёраў.

У мостабудаўніцтве няма лёгкіх ці другарадных аперацый. Кожная павінна выконвацца строга па тэхналогіі. Кантроль за якасцю работ шматкратны і самы што ні на ёсць жорсткі. Але, бадай, самы адказны момант — узвядзенне апор, асабліва руславых [illegible]дзе. І даволі частыя [illegible]адбачаныя сітуацыі. Бо невядома, які там пад вадою грунт. Бывае, адну свідравіну бураць дзень, другую — тыдзень, а калі не «пойдзе», то і месяц можна рабіць. На Дняпры [illegible] трымлівалася ўсё больш-м[illegible] гладка. Нармальна прайшлі нулявую апору, першую, другую, трэцюю... На чацвёртай, 25-метровай глыбіні, зламаўся бур. А па праекту, адхіляцца нельга ні ў якім разе, неабходна было забурыцца на 30 метраў. Прыйшлося на месца выклікаць праекціроўшчыкаў і разам пасля дадатковых даследаванняў грунту прымаць рашэнне: у гэтым месцы трываласць грунту дазваляе ставіць апору на меншай глыбіні. Недасведчанаму чалавеку гэта можа здацца дробяззю. Але пакуль усё высветлілі — страцілі месяц.

Калі час не прыспешвае, апоры будуюць звычайна па чарзе. Узвядзенне адной расцягваецца на некалькі месяцаў — настолькі гэта складанае збудаванне. На Дняпры, дзе трэба было паставіць 12 велізарных апор, такі спосаб, зразумела, не падыходзіў. Таму вырашылі ставіць адначасова некалькі апор, будаваць мост адразу з левага і правага берагоў. Становішча ўскладнялася тым, што на рацэ ішоў інтэнсіўны рух, які маставікі не мелі права парушаць.

Аднак усё ж прыйшлося часткова перагарадзіць Днепр, што яму, натуральна, «не спадабалася». Неўзабаве рака адпомсціла. З хуткасцю ўрывалася вада ў больш вузкае рэчышча і поўнасцю змывала пясок, які адсыпалі пад невялічкі астравок, дзе меркавалі ўзводзіць пятую апору. Колькі ні сыпалі — усё дарэмна. Вось дзе сапраўды час знікаў, як вада ў пяску. Выручыў магутны земляны снарад з Кіеўскага параходства, і хутка ў вызначаным месцы ўзвышаўся такі жаданы кавалачак сушы.

Маставікам з ахвотай дапамагалі рачнікі Гомеля. Побач у розныя перыяды будаўніцтва працавалі спецыялісты са Смаленска, Віцебска, Рыгі, будаўнікі-транспартнікі з Кіева. Так што ў поўным сэнсе слова гэта была інтэрнацыянальная будоўля.

Праезд па мосце быў адкрыты 4 лістапада 1988 года. Загад аб будаўніцтве моста Аркадзь Забела атрымаў 4 лістапада 1986 года.

...Вечарам, калі ўключаюцца ліхтары, ад лёгкага, ажурнага кіламетровага моста нельга адарваць вока. Ён здаецца нават загадкавым, таямнічым. Хаця тайны ў ім, безумоўна, ніякай няма. Мост — вынік працы ўмелых чалавечых рук.

Л. ТУГАРЫН.

САМЫЯ ВЫСОКІЯ ЗБУДАВАННІ СТАЛІЦЫ

ПАВЕРХІ МІНСКА

З кожным годам павялічваецца плошча Мінска, яна перавышае ўжо 150 квадратных кіламетраў. З'яўляюцца новыя мікрараёны, ушчыльняецца ўнутрыгарадская забудова. Сталіца наша расце не толькі ўшырыню, але і ўвышыню. Новыя будынкі дасягаюць усё больш высокіх адзнак. Пачатак вышыннаму жыллёваму будаўніцтву ў 70-х гадах паклалі два жалезабетонныя маналіты ў мікрараёне Усход. Потым адміністрацыйныя і жылыя гмахі з'явіліся на праспекце Машэрава, на вуліцах Сурганава, Веры Харужай. Які з іх самы высокі сёння?

Найбольш сучасны і прыгожы раён у горадзе— праспект Машэрава. Менавіта тут стаяць самыя высокія дамы — комплекс адміністрацыйных будынкаў, гасцініцы «Юбілейная» і «Планета», Дом Белсаўпрофа, гасцініца «Беларусь» на беразе Свіслачы, будынак інжынерна - вылічальнага цэнтра Міністэрства бытавога абслугоўвання БССР на Юбілейнай плошчы. Гэты раён Мінска самы высокі ў горадзе — 280 метраў па абсалютнай вышыні. Будынак на Юбілейнай плошчы, хоць ён налічвае ўсяго 18 паверхаў і тэхнічную надбудову, можна лічыць найбольш высокім абсалютна.

Самыя высокія будынкі па колькасці паверхаў — 24-павярховая гасцініца «Беларусь» і новы корпус Беларускага тэлебачання на вуліцы Макаёнка, які дасягае 85-метровай адзнакі.

Але гэта яшчэ, як кажуць, не рэкорд. На 180 метраў узняліся трубы мінскіх ЦЭЦ-3 і ЦЭЦ-4, якія замянілі некалькі старых 100-метровых труб. Дыяметр іх знізу — 21, зверху — 10 метраў. Трубы мінскіх цеплаэлектрацэнтраў не намнога ніжэйшыя за самае высокае збудаванне ў рэспубліцы— 200-метровую трубу Новалукомльскай ГРЭС.

В. ФЕРАНЦ.

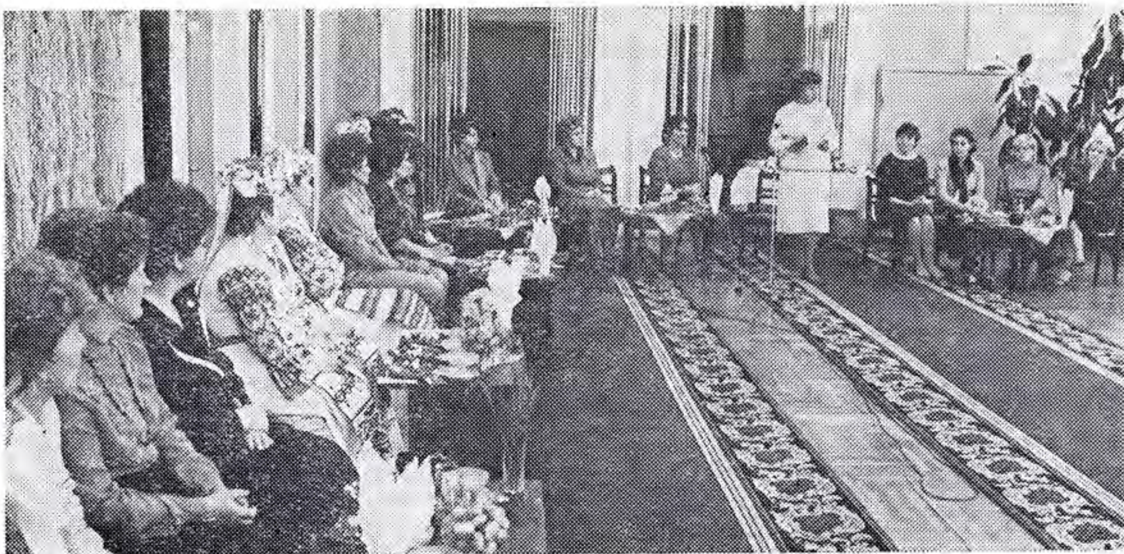

На «дзявочніках» у жаночы клуб «Акцябрына» збіраюцца жывёлаводы і настаўнікі, паляводы і работнікі сферы абслугоўвання. Больш дзесяці гадоў назад утварыўся ён пры раённым Доме культуры горада Іванава Брэсцкай вобласці і папулярнасці не губляе. У праграме клуба многа цікавых мерапрыемстваў. Тут можна паслухаць вершы і музыку, пагаварыць аб выхаванні дзяцей, запісаць кулінарны рэцэпт, атрымаць рэкамендацыі спецыяліста па розных пытаннях быту... Словам, адпачыць, абмеркаваць хвалюючыя жаночыя праблемы і надзённыя жыццёвыя справы. Зрэшты, кожны вечар у «Акцябрыне» — гэта маленькае свята.

НА ЗДЫМКАХ: вечар адпачынку ў «Акцябрыне»; часты госць клуба — дырэктар камбіната бытавога абслугоўвання Лілія ХАЙКО.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

ПРОБЛЕМЫ, КОТОРЫЕ ОБСУЖДАЛИСЬ НА СЪЕЗДЕ НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ СССР

НАЦИОНАЛИЗМ — ОПАСНОСТЬ ДЛЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА?

СЛОЖНОСТИ СОВЕТСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Советский Союз был образован в 1922 году как федерация суверенных республик. Эта федерация на протяжении минувших десятилетий развивалась и видоизменялась: образовывались новые союзные республики, автономные республики, области и округа, национально-государственные образования меняли свой статус, изменялись и границы между ними. В условиях командно-бюрократической системы, сложившейся в период сталинизма и продолжающей здравствовать и после смерти Сталина, права и возможности каждой единицы были разложены по полочкам. От статуса национально-государственного образования стало зависеть очень многое — бюджетные ассигнования, выделяемые из централизованных фондов материальные ресурсы, штаты учреждений и т. д. В результате сегодня, например, власти Татарской автономной республики (она входит в состав РСФСР) для того, чтобы соорудить памятник в своей столице Казани, вынуждены обращаться в правительство РСФСР, которое им диктует: монумент в полный рост ставить нельзя — слишком дорого...

Наследие сталинизма — это не только гипертрофированный централизм и бесправие местных органов власти. Это еще и обида за историческую несправедливость, которая живет в сердцах целых народов. По своему «высочайшему» усмотрению Сталин объявлял целые народы «неблагонадежными» и обрекал их на репрессии и лишения. Были переселены из родных мест в другие районы, мягко говоря, с минимальным комфортом, из-за чего многие люди погибли, немцы Поволжья, крымские татары, народности Северного Кавказа — чеченцы, балкарцы, карачаевцы и др., значительное число прибалтийцев, корейцы, турки-месхетинцы и т. д. Сегодня крайне трудно решать вопросы их массового возвращения на историческую родину — ведь там уже живут другие люди. Нелегкий вопрос — возможное воссоздание ликвидированных Сталиным автономий, таких, как автономные республики немцев Поволжья и крымских татар.

Вообще изменение административно-территориального деления в многонациональном государстве, пересмотр межнациональных границ — дело крайне трудное, чреватое осложнениями, и, как показывает мировой опыт, малоперспективное. Взять, к примеру, Среднеазиатские республики: границы между ними в довоенные десятилетия менялись, и весьма значительно. Один из результатов этих изменений — наличие в Узбекистане районов с преобладающим таджикским населением (Самаркандская, Бухарская, Ферганская, Хорезмская области). Национальная культура таджиков в Узбекистане была не в самом лучшем положении, и в эпоху перестройки власти соседнего Таджикистана вступились за своих соотечественников. Руководство Узбекистана согласилось принять такие меры, как увеличить количество таджикских школ, газет, радио- и телепередач и др. Некоторые горячие головы требуют передачи областей с таджикским большинством населения в состав Таджикистана, но разумно ли это? Узбеки с таким предложением не согласны, да и прошло уже много лет, республики устоялись в своих социально-экономических, территориально-производственных структурах.

Это — крайне важная задача: ведь примерно каждый пятый гражданин СССР живет за пределами «своего» национально-государственного образования. В условиях многонационального государства социальное недовольство легко приобретает национальную окраску. Если, допустим, в корейское село в Казахстане не проложили дорогу, а в соседнее казахское дорога сделана, это воспринимается как национальная дискриминация.

РОСТ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ — НЕ НАЦИОНАЛИЗМ

В решениях XIX партконференции, в выступлениях Горбачева прослеживается четкий курс на децентрализацию власти, предоставление республикам и регионам более широких полномочий, поощрение национальных культур и языков. Если раньше всякое проявление национального самосознания приравнивалось к национализму, то теперь национальные чувства «легализованы». Рост национального самосознания официально, в документах партии, признан закономерным явлением в эпоху перестройки. Исчез пустой лозунг брежневских времен о советском народе как «новой исторической общности людей», прекратились попытки искусственно ускорить процесс сближения наций и растворить их в едином котле.

Раньше чиновники на местах выслуживались перед Москвой, отодвигая на задний план все национальное и усиленно внедряя русский язык. Было ли это русификацией? Вот какой ответ дают, к примеру, ученые Института языкознания Академии наук СССР в одном из недавних номеров «Литературной газеты»:

«К сожалению, извращение основного тезиса Ленина о недопустимости привилегий ни для одной нации, ни для одного языка, которое нередко имело место, уже столкнуло нас лицом к лицу с **опасностью всеобщей денационализации (а отнюдь не русификации,** как иногда думают, ведь с таким же успехом уничтожались и элементы русской культуры), которая проводилась русскоязычной командно-административной системой, естественно, на основе русского языка».

Нынешние борцы за национальное возрождение часто ошибочно уповают на действенность все тех же административных мер. Прибалтийцы уже ввели парламентскими актами государственные языки, молдаване, жители Средней Азии, татары и многие другие народы к этому стремятся. Но они забывают об опыте республик Закавказья (Грузия, Армения, Азербайджан), где уже много лет языки коренного населения имеют такой статус и где, несмотря на это, сфера их употребления неуклонно сужалась. Если сейчас едва половина татар владеет татарским языком, то для исправления этого недостаточно декретирования: нужны материальные предпосылки (школы, курсы, учителя, радио- и телепередачи, обучение через газеты и журналы), нужен отход от чрезмерной централизации, диктата московских ведомств.

Или возьмем концепцию территориальной экономической самостоятельности (республиканского хозрасчета), которую вслед за эстонцами восприняли жители многих других регионов. Вполне понятны настроения людей: от гнета московских министерств одинаково стремятся избавиться узбеки, латыши или русские, живущие где-нибудь на Камчатке. Но наивны надежды некоторых сторонников республиканского хозрасчета на то, что республиканская бюрократия окажется лучше московской. Только перевод советской экономики на здравую экономическую основу — товарно-денежные отношения, рынок, сосуществование на равноправных условиях различных форм собственности, предоставление реальной самостоятельности предприятиям и т. д.— может сделать республики и весь Союз в целом дееспособными.

РЕАЛЬНЫЕ, НО НЕ СЛИШКОМ РАДИКАЛЬНЫЕ ШАГИ

В марте был опубликован для всенародного обсуждения проект закона, который предусматривает значительное расширение прав союзных республик и местных органов власти в области руководства экономикой и социальной сферой. Он обяжет предприятия союзного подчинения (а в некоторых республиках они составляют более 90 процентов всей промышленности) отчислять часть прибыли в местные бюджеты, даст органам власти на местах право самостоятельно формировать бюджет территории, вводить и отменять налоги, передаст в ведение республик здравоохранение, образование, культуру, туризм, строительство, торговлю, сельское хозяйство, местный транспорт, легкую промышленность, природоохранную деятельность и т. д. Это — плюсы нового документа, но есть и минусы. Республики будут сами формировать бюджет, но нормативы этого формирования определяет центр. Местные органы власти смогут применять санкции (вплоть до закрытия предприятий) к нарушителям экологического режима, но деньги на природоохранную деятельность предприятия будут вносить на добровольной основе. Кроме того, центр оставляет под своим контролем ключевые отрасли, основу экономической власти.

В области национальных отношений сегодня делаются реальные и вполне ощутимые шаги вперед. Возможно, они не всегда бывают достаточно радикальными, но и поспешность в этих вопросах может принести вред. Этими проблемами обстоятельно займется постоянно действующий Верховный Совет СССР.

Илья БАРАНИКАС.

ИНИЦИАТИВУ БЕРЕТ В СВОИ РУКИ ОБЩЕСТВЕННОСТЬ

ЗАКОН О ПЕЧАТИ

ОДНО из московских издательств выпустило в свет уникальную брошюру — «Закон о печати и других средствах массовой информации. Инициативный авторский проект». Уникальную потому, что опубликованный в ней проект закона напечатан — впервые в нашей практике — до появления официального проекта. Кроме того, подобного закона в истории страны еще никогда не было. И наконец, проект этот имеет конкретных авторов, чего опять-таки раньше не бывало. По просьбе корреспондента АПН это событие комментируют создатели законопроекта кандидаты юридических наук Юрий БАТУРИН, Михаил ФЕДОТОВ и Владимир ЭНТИН.

— Обещанного, говорят, ждут не менее трех лет. Закона о печати, о котором шла речь еще в ленинском Декрете о печати, страна ждет уже свыше семи десятилетий. Время от времени в «высших» сферах возникало желание украсить нашу «витрину» подобным законом, но дальше хотения дело не двигалось. Собственно говоря, в годы господства в стране командно-бюрократической системы особой нужды в нем не было: ведь правовые методы влияния на прессу с успехом заменялись тогда силовыми. Сейчас положение изменилось.

Уже в 1986 году было принято решение подготовить проект закона о печати и назван даже срок — четвертый квартал того же года. И вот в заинтересованных ведомствах заскрипели перья: на свет родился первый вариант проекта. Впоследствии он не раз перерабатывался и дорабатывался, но то, что было в нем изначально заложено, обладало удивительной способностью к самосохранению. Наши же предложения и поправки — а мы, как специалисты, привлекались к работе над официальным проектом — в основном отвергались. Сразу же или немного погодя. Почему? Да просто потому, что они не укладывались в прокрустово ложе изначально заложенной концепции. Поняв это, мы решили создать свой собственный проект.

Свой проект мы назвали «инициативным авторским», потому что взялись за его подготовку не по чьему-либо поручению, трудились над ним в свое свободное от основной работы время. И все, что записано в статьях проекта, отражает только наше собственное мнение, а не позицию тех институтов, где мы работаем.

Теперь о содержании самого проекта. Он имеет краткую преамбулу, семь его глав объединяют 58 статей. Помимо общих положений проект содержит нормы, касающиеся организации деятельности средств массовой информации, распространения массовой информации, отношений редакций с организациями и гражданами, прав и обязанностей журналиста, международного сотрудничества в области массовой информации, ответственности за нарушение закона.

Мы полагаем, что закон о печати должен быть актом прямого действия, т. е. исполняться непосредственно и не требовать конкретизации в различного рода инструкциях. Иначе обеспечение подлинной свободы печати окажется отдано на откуп чиновникам. Чтобы закон не превратился в набор благих пожеланий, следует установить четкий порядок: кто, куда и по каким поводам обращается, как разрешаются споры, какая существует ответственность за нарушение предписаний закона.

Одна из проблем касается существования цензуры. При разработке своего проекта мы исходили из того, что в правовом государстве цензура недопустима, а контроль за тем, как пресса соблюдает советские законы, должен быть возложен на суд.

Еще один важный вопрос: кому должно быть предоставлено право учреждать собственные средства массовой информации? В полном соответствии с итоговым документом Венской встречи мы назвали среди обладателей этого права не только государственные и общественные организации, но также кооперативы, объединения граждан и отдельных граждан. Для реализации указанного права следует подать заявление в тот исполнительно-распорядительный орган власти, на территории которого предполагается распространять продукцию данного средства массовой информации. В месячный срок заявителю должно быть выдано свидетельство об учреждении того или иного средства массовой информации. Возможен, разумеется, и отказ (например, в том случае, если заявление подано недееспособным лицом). Но каковы бы ни были основания отказа, он может быть обжалован в органы конституционного надзора. Почему именно туда? Да потому, что речь идет о защите конституционных прав граждан — на свободу слова и печати.

Для работы журналистов принципиально важным является вопрос о праве на информацию. Исходя из того, что просто декларировать такое право явно недостаточно, мы записали в проекте подробную процедуру получения сведений от государственных органов, общественных организаций и должностных лиц. Информацию обязаны предоставлять руководители этих органов и организаций, их заместители, работники пресс-служб или другие уполномоченные лица. Отказ в информации возможен только, если она содержит сведения, составляющие государственную тайну. Попутно заметим, что мы считаем необходимым обеспечить журналистам возможность получать и такую несекретную информацию, которая содержит, например, врачебную тайну, тайну усыновления, тайну следствия и т. д.

Помимо отказа в предоставлении информации проект допускает отсрочку. Однако в любом случае отрицательный ответ должен быть дан журналисту в трехдневный срок и в письменной форме: его обоснованность может быть оспорена в суде, который в свою очередь вправе подвергнуть излишне «скрытное» должностное лицо административному взысканию. В ближайшее время пять тысяч экземпляров брошюры будут розданы всем тем, от кого в той или иной степени зависит судьба будущего закона о печати.

CONSOLIDATION Trough Dialogue

The maiden voyage of Soviet parliamentarism has successfully passed the Scylla of unanimous approval and is steering clear of the Charybdis. The leader of consolidation, Mikhail Gorbachev, elected head of the Supreme Soviet, is guiding the frank and poignant discussion, trying to bring it to a generally acceptable success with the aid of compromises.

We will not detail here the numerous speeches by the deputies because of the live TV coverage and the daily accounts in our newspapers and the verbatim records (some delegates, however, say their speeches appeared in edited form) carried by **Izvestia**. This report from the Kremlin Palace of Congresses is our attempt to analyze the first results of the Congress, the ideas the deputies voiced from the rostrum and during private discussions. "All opinions should be expressed", repeated Mikhail Gorbachev on May 29, and this is the keynote of the discussion in the Kremlin despite all its poignancy.

IS THE CONGRESS LIVING UP TO EXPECTATIONS?

The Congress opened on May 25, and by May 29 was more than one day behind schedule. This lag was condemned by some deputies who were eager to rush through what they regarded as unnecessary discussions of procedural matters in order to start discussing the issues facing the country. In the final analysis, procedural matters were discussed at a separate evening session on May 29.

We feel that the aforementioned lag was only an illusion. What is really happening is that the Congress is moving so fast towards democratization of supreme power in the country that many of the MPs themselves are lagging behind the process. It is, of course, a separate thing that, having made a leap forward to democracy, the Congress made some of (say traditionally minded) the MPs dizzy and made radically-minded and impatient MPs ecstatic.

The desire of part of the deputies to switch more quickly to discussing major problems is well understood. How to feed and clothe the country? How to solve the acute problem of ethnic conflicts? How to achieve social justice? What is strange is the failure to understand the simple fact that our society is a complex and controversial organism, that the Congress cannot but reflect this fact and so it cannot solve even one of the formidable problems without a smooth consideration and coordination of differing views and interests.

"The Congress voted against the proposals by the group of Moscow MPs regarding the agenda. The essence of our proposals was to first discuss, for example, candidates for the office of President of the Supreme Soviet and after that to have the voting. Life and common sense finally triumphed, and there was a discussion of the candidate for the President before the vote", Deputy Yuri Chernichenko fold us.

Yes, common sense triumphed in this case. But there were different occasions during the Congress.

THROUGH CRISES TO THE GOAL

The word "crisis" was first mentioned by Mikhail Gorbachev on the second day of the forum at 4 : 15 p. m. It came after Deputy Vytautas Landsbergis said that the Lithuanian delegates would not be able to take part in the elections of the Supreme Soviet if they were asked to vote for delegates from other regions whom they do not know. This crisis had not been prepared by some evil will. It resulted from imperfections in the procedure. Last year's constitutional amendment decreeing that the Supreme Soviet should not be elected directly by voters but by the Congress (an assembly of people who are at first not sufficiently acquainted with one another) could not but create ground for conflict.

Most of the people's deputies (with 31 against and 20 abstaining) spoke against allowing voters the right to know how each deputy voted at the Congress. The proposal from Deputy Yuri Boldurev about roll-call voting was rejected [illegible]ne hour later, deputy Serge[illegible]nkevich suggested an alternative course: roll-call voting is held if at least 100 deputies insist on it. The proposal was accepted but on condition that the Congress decides on roll-call vot[illegible], rather than on the insiste[illegible] of 100 MPs. Frankly spea[illegible]g, after the first days of the Congress, it was hard to imagine a situation where it could decide on roll-call voting. What so far is clear is that certain deputies are happy to remain anonymous. This makes it possible for them to silence their opponents with shouts, stamping of feet and hand-clapping, to vote for a closing of debate at any point while TV viewers have no way of knowing the names of those who enjoy gagging other people.

Surely some such people are not concealing their positions. For example, take watch factory director Alexander Samsonov who urged for a resolution on mandatory unanimity of the Congress and for a court to ostensibly punish his dissenting fellow-deputies. Far from everybody dares to voice their views before millions of viewers. But supporters of such views show a clear solidarity at the time of voting. This was the reason for several situations that might seem paradoxical: most of the speakers supported one proposal while the other won after the vote.

A good example is the discussion of the requirement for deputies members of the Supreme Soviet — to mandatorily give up their main jobs. Most of the speakers supported this proposal. After the voting, however, the winning formula was: a Supreme Soviet member gives up his or her main job "as rule".

Discussing the Congress, we cannot pass over the President of the Supreme Soviet of the USSR. The Constitution assigns him a very active role. At the same time, this places him in the focus of attention of the Congress, of the entire country.

The discussion of the candidature of Mikhail Gorbachev proved to be a sensation on the first day of the Congress, said many MPs during informal discussions. While political taboos of many decades crumbled, unleashed on the head of state was a flood of dispassionate questions and outright reproaches. But discussions of the candidate for the First Vice-President of the Supreme Soviet that culminated in the election of Anatoly Lukyanov were even more critical. Such are the trends of our expanding glasnost and democracy at the Congress.

'TECHNIQUES' OF DEMOCRACY

It is of course delightful to see deputies lining up to address the Congress, but this attests to the fact that they can't be sure that they'll be recognized by simply applying to the secretariat. Information for each session is handed out right before its start (journalists covering the Congress are given none at all, by the way). Discussing candidates for the Supreme Soviet at the Congress shows that there are no nominating rules: who does the nominating and when? There are not enough voting booths and this results in a breach of secrecy when voting. There is no electronic voting system, which, in fact, ensures among other things a roll-call voting (as a matter of fact, such a system has been recently installed in Lithuania's Supreme Soviet).

The sum total of all this is that the Congress appears to be well equipped for voting on decisions prepared in advance and it is still prepared to discuss them, their amendments or free and independent exchanges. The most telling proof is the fact that, following long discussions, a number of amendments and additions were not made in the prepared list of candidates to the USSR Supreme Soviet. After the voting on the list there was a protest from the deputies of Nagorny Karabakh and Armenia which created a very complex situation. Another result was yet another problem on May 29 concerning Boris Yeltsin's not being elected to the Supreme Soviet. It was resolved when one of the elected deputies "gave up" his seat in the Soviet of Nationalities, thus making it possible for Yeltsin to be elected.

"One of the deputies congratulated us on entering a political university to study 'democratization through parliament'. I don't think he was right", said MP Academician Roald Sagdeyev. "My feeling is that we entered a prep school instead of a university. There is a long road ahead but there's certainly no other way out".

POSITIVE RESULT BUT...

At the end of the election struggle preceding the Congress, some of the candidates set such high standards of glasnost that Soviet society, as a whole, will take a long time to measure up. But the Congress raised the standards even higher: both objectively — there is TV coverage of all proceedings — and subjectively — deputies freely turn to any topic, including criticism [illegible]ut specific actions of the co[illegible]'s leading politicians and straight questions to them. There are few members of the CPSU Central Committee Politburo who remained outside the range of deputies' criticism. Some of their criticisms proved groundless while others seemed to hol[illegible]me ground. But for all that[illegible]ther the ceiling in the auditorium or the Soviet system crumbled.

The Congress is solving, or at least raising very complex problems one after another. This is being done without inhibition. Voting while obsolete in form, is no longer indifferent, with tens and hundreds of votes against. Incidentally, Roald Sagdeyev was the only deputy as recently as a few months ago to vote against one of the laws proposed in the Soviet of the Union during the former USSR Supreme Soviet. In fact he was the only and the first deputy to vote "no" over several preceding decades.

The clearly negative aspects of the Congress are dangerous but they can't now be ignored or glossed over by any propaganda. Which are these?

First and foremost, it is intolerance of the traditionally-minded majority of dissenting views. It was precisely the radically-minded deputies (with minor exceptions) who were polite, who didn't make personal remarks, looked for compromises, didn't try to interrupt their opponents by clapping. Their adversaries, sadly, either weren't so courteous, or often were not trained to do that.

This raises the problem of guarantees for the minority at both the Congress and the Supreme Soviet. This is obviously something which is still awaiting a juridical solution as soon as possible.

As regards the minority problem, the minority was upbraided at the Congress with special attention shown to them by Western reporters. These remarks should be addressed to where they belong — to the Western reporters.

It would be a mistake to take the voice of the minority for that of the whole Soviet people. If that were so, the minority would grow into the majority at the Congress which has not been the case. A sober assessment lies at the base of any successful policy, especially in a democracy. It is true, of course, that there are always some brave and daring people who rush ahead. Without them democracy is dead.

The minority question (from whose position this is also a problem of the majority) is of interest to other people. If there is an area where we have achieved natural unanimity, it is the fact that without alternative approaches, projects and views, we can't find a way out of the country's difficulties. Many deputies though refuse to see that views that win on the number of votes do not cancel other views. Such victories only create advantages for the winning ideas to be carried out. Ideas prove right or wrong in real life rather than in parliament. The number of votes in real life is politically important but not the most importan. By expressing alternative views the minority acts as a safeguard for the majority. Hence a demand that the minority be obedient is the same as sawing off the branch on which you ad your country are sitting.

The second negative aspect is more depressing. Most of the deputies who have made it to the Supreme Soviet speak little or not at all during the Congress. The stagnation period principle of not sticking out one's neck is like a thorn in the side of our nascent democracy. It is especially dangerous because it can provoke a condition of "political cynicism". This is not the same as a clever political struggle. Since the danger is obvious, an antidote will be found.

The discussions continue at the Congress. The outcome of such spirited debates on such topics would have been unpredictable in our society two or three years ago. It calls for great political skill to ensure that there is a peaceful possibility for such an abrupt leap into democracy. Mikhail Gorbachev has demonstrated this skill. Compromises which protect us from a different course of events are needed even at the Congress of People's Deputies. But these compromises should be in the spirit of our new political thinking.

Andrei ROMANOV,
Vitaly TRETYAKOV.

Uzda is one of the most beautiful regional centers of republic, famous for its history and many well-known people who were born there. The citizens are proud of there living conditions as they have everything necessary for normal life and rest. The only thing that troubled them for many year was the autobus station. It was situated in the center of the town, very small and always crowded with passengers travelling in different directions. The idea to build a new station started to be transfered into life four years ago. The local athorities carefully chose the project and the place for new construction. Recently the new autobus station opened its doors for first passengers. The building is beautiful and has all necessary conviniences for passengers. It is much bigger than the old one and that made it possible to open several new routs to different towns and villages where the citizens of the town had earlier to go through Minsk and other places.

ON PHOTO: new autobus station in Uzda.

Photo by G. SEMENOV.

Editor of the «English Page» G. FOMENKO.

ДА 100-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

САГА ГАННЫ АХМАТАВАЙ

Сапраўдныя паэты не паміраюць... Ганна Ахматава нарадзілася 23 чэрвеня 1889 года. Памерла — 5 сакавіка 1966-га. З гэтага дня пачынаецца бессмяротнасць. Яна назаўсёды займае сваё месца ў рускай літаратуры, назаўсёды застаецца ў рускім жыцці. І не толькі рускім. Яе паэзія заваёўвае новыя краіны, пакарае новых людзей.

Сёння вершы Ганны Ахматавай выходзяць мільённымі тыражамі. Сёння аб Ахматавай многа пішуць і гавораць. Учора аб ёй маўчалі. Учора яе можна было толькі абражаць.

У 1921 годзе расстраляны яе муж, выдатны паэт Мікалай Гумілёў. У сталінскіх засценках пакутуе сын. Сапраўдная мужнасць выяўляецца ў час бедстваў. Ахматава маўчыць, але яе маўчанне падобна крыку.

Андрэй Жданаў, галоўны сталінскі ідэолаг, абрушваецца на яе непрыстойнай лаянкай. Маленькія жданавы цкуюць гордага і непадобнага на іх чалавека, спаборнічаюць у нізасці і паклёпе. Але нават у той, вельмі страшны час, людзі прызнаюцца ёй у любові.

«Хто арганізаваў уставанне?» — з наіўным здзіўленнем пытаецца Сталін, даведаўшыся, што публіка пры з'яўленні Ахматавай на літаратурным вечары стоячы вітала яе доўгай авацыяй.

Яна — сапраўдны паэт. Гэта ведаюць усе сябры паэзіі. Аб гэтым здагадваюцца і яе ворагі. Ахматава — сімвал паэтычнай велічы. І ў гады сталіншчыны, і ў гады застою, сёння і, магчыма, назаўсёды.

Паэты раўнівыя і не так ужо часта прызнаюць вартасці адзін аднаго. Ахматаву цэняць Блок і Гумілёў, Пастэрнак і Твардоўскі. «Яе паэзія блізіцца да таго, каб стаць адным з сімвалаў велічы Расіі», —прадказвае Восіп Мандэльштам.

У яе няма чыноў і ордэнаў, што служаць абаронай. Праўда, на сконе жыцця італьянцы ўдастойваюць Ахматаву літаратурнай прэміі «Этна-Таарміна». Англічане — звання ганаровага доктара Оксфардскага універсітэта.

Няшчасці не азлабляюць яе. Нягоды не аслабляюць патрыятызму. Успамінаючы потым мінулае, яна скажа: «Я не пераставала пісаць вершы. Для мяне ў іх — сувязь мая з часам, з новым жыццём майго народа. Калі я пісала іх, я жыла тымі рытмамі, якія гучалі ў гераічнай гісторыі маёй краіны».

У чым урокі Ганны Ахматавай?

Напэўна, у тым, што кожны чалавек і асабліва пісьменнік павінен заставацца самім сабой. Заўсёды і ўсюды. У горы і радасці. У невядомасці і славе.

Напэўна, і ў тым, што яна дапамагла зразумець: існуе магчымасць захаваць недатыкальную чысціню душы ва ўсякім становішчы жыцця і пры ўсіх акалічнасцях.

За год да смерці Ахматава выпусціла кнігу, назваўшы яе «Бег часу». Але час не бяжыць: рухаюцца людзі. Толькі вельмі нямногія непадуладныя часу. Сярод іх сапраўдныя паэты. Яны не паміраюць. Яны застаюцца. З намі і пасля нас.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

Пісалі і ведалі пра яе ў розныя часы па-рознаму: узнёсла, з насмешкай, крыўдліва, пасля — з вялікай павагай, яшчэ пазней — з дастойным прызнаннем мужнага таленту. Яна была не з тых, хто многа пісаў: нават поўны збор яе твораў не складае мнагатомніка. Але, бясспрэчна, паэзія для Ганны Ахматавай была працай штодзённа-духоўнай, амаль заняткам фізічным... Свае кнігі яна будавала па кампазіцыйнай задуме, а таму класічныя радкі чытаюцца сёння як цэласныя лірычныя дзённікі жанчыны-паэта. Творчасць Ганны Ахматавай — гэта яшчэ і проза, і мастацкія пераклады, і пушкіназнаў [illegible]а...

Па-чалавечы і па-беларуску я шчаслівая і радую[illegible] [illegible]аму, што сёння паэт такой велічыні, як Ганна Ахматава, даступны і бібліятэка[illegible], і чытачам, і літаратурна-гістарычным архівам. Няхай і мае сціплыя пераклады з яе лірыкі будуць святочным далучэннем да гэтай вялікай радасці — юбілею...

Валянціна АКОЛАВА.

Ганна АХМАТАВА

КАЗКА ПРА ЧОРНЫ ПЯРСЦЁНАК

1

Ад бабулі, што з татарак,
Быў мне дар — як сто прыманак...
Што хрышчона я ў царкве —
Жалкавала яна век.
Калі ж смерць сваю сустрэла —
Першым разам падабрэла.
І ўздыхнула:
— Эх, гады!
Хто не быў з вас маладым,
Ганарлівым, адрачоным!!
Вось у дар — пярсцёнак чорны,
Знай, унучка, ён з табой
Радасць зведае і боль.

2

Я сябрам сваім сказала:
— Гора многа, шчасця мала.
І слязой закрыла дзень:
— Мой пярсцёнак чорны дзе!
І сябры мне адказалі:
— Мы пярсцёнак твой шукалі
Каля мора, на пяску,
І за соснамі ў лужку...
І за мной пайшлі ў алею —
Там на словы пасмялелі,
Загадалі, каб адна —
Засталася дацямна.
Толькі я парадам жаркім
Адказала едкім жартам,
Шчыры позірк аднаго
Адвяла, нібы агонь...
— Вам бы тайна насміхацца,
Твар да твару выхваляцца,
Кветкі ў рукі мне дарыць,—
Вас хачу я ўсіх забыць.

3

І ў святліцы над падушкай,
Як драпежлівая птушка,
Застагнала, скамянела,
Соты ўспомніць раз хацела:
За вячэрай як сядзела
І ў віры вачэй глядзела,
Як не ела, не піла
Ля дубовага стала,
Пад абрус пярсцёнак чорны
Як рукой незаручнай
Працягнула смела тому,
Хто майго не ўспомніць дому.
. . . .
Не прыйсці ка мне з находкай!
Наўздагон за плыннай лодкай
Ветразь ветразя гукаў.
Позірк по[illegible] шукаў.

1917—1936

КЛЕАПАТРА

Александрийские чертоги
Покрыла сладостная цепь.
А. ПУШКИН.

А ўжо цалавала Антонія мёртвыя губы,
А ўжо на каленях для Аўгуста слёзы ліла...
І ў здрадніках — слугі. Літаўрамі цешацца трубы
Пад рымскім арлом. Вечаровая ў ценях імгла.

Заходзіць апошні, палонены цела красою.
Высокі і статны. І шэпча разгублена ёй:
— Цябе — як рабыню — цар вычарніць перад сабою...
Ды зноў лебядзінае шыі спакойны паклон.

Назаўтра ж — смерць дзецям. І ўсё, што магчыма.
На свеце паспець — жарт для мужа стварыць:
Змяю — дар расстанню чужымі вачыма —
Рукой раўнадушнай на грудзі начы палажыць.

Люты 1940.

ШЛЯХАМ УСЁЙ ЗЯМЛІ

В санях сидя, отправляясь
путем всея земли...
Поучение Владимира
Мономаха детям.

1

Кулем жывым пад ногі
Кінуся.
І праз гады —
Па росах, снягах трывогі
Тайна зайду туды...
Ніхто не заўважыць ранку,
Крык не пачуе мой,
Мяне, кіцяжанку,
Гукнулі дамоў.
І беглі за мною
Сто тысяч бяроз,
Шкляною сцягою
Струменіў мароз.
Тых дзён, як тавараў,
Развуглены склад...
— Вось пропуск, таварыш,
Пусціце назад,
Ды воін спакойна
Адводзіць штык.
Вяснова, замоўна
Той востраў узнік!
Чырвоная гліна,
Расквечаны сад...
З-пад аквамарына
Гарыць далягляд.
Сцяжыны трохвусц
Баюся пазнаць.
Мне трэба камусьці
Руку тут падаць...
Ды хрыплай шарманцы
Не вернецца стогн.
Не той кіцяжанцы
Прымроіўся сон.

2

Акопы, акопы —
Блуканні ў начах!
Ранейшай Еўропы
Шмаццё на плячах:
Пад воплескі дыма
Гарэць гарады...
І вось ужо Крыма
Ц[illegible]мнеюць сляды.
Я плакальніц стаю
Вяду за сабой.
О, ціхага краю
Разбуджаны боль!..
Над мёртвай мядузай
Знямела стаю;
Сустрэлася з Музай —
Ёй клятву даю.
Жартуе здалёку,
Смяецца слязьмі:
— Вясну з-пад аблокаў
Радкамі вазьмі!..
І вось ужо славы
Высокі парог,
Ды голас гаркавы
Над словам знямог:
— Сюды, знай, вяртацца
Табе — многа раз.
Вачмі разбівацца
Аб цвёрды алмаз.
Чакай, маладзёна,
Вярніся назад,
Чарнёна, хвалёна,
Тут — бацькавы сад.

3

Вячэрняй парою
Смялее імгла.
Хай Гофман за мною
Ідзе да вугла.
Ён помніць: як гулкі
Задушаны крык.
Як ценямі вулкі
Пранікнуў двайнік.
Хіба гэта жарты,
Што дзвацаць пяць год
З аблічам упартым
Мне бачыць яго!!
— Так, значыць, направа!
Вось тут, за вуглом!
Што ж, дзякуй! — Канава
І лялечны дом;
Вось дзіва, што месяц
Пра тайны ўсе знаў:
Ён з вужавых весніц
Святло разліваў.
Зноў ціха абходзіць
Пакінуты дом,
Дзе ноч на выходзе
За круглым сталом
Глядзела ў разломы
Ад люстраў старых
І прыцем знаёмы
Нож сніў на зары.

4

Чысцейшага з гукаў
Высокі загад,
Як быццам разлука
Імкнецца назад:
Будынкі, як вочы,
З-пад смерці глядзяць.
Сустрэчы сірочай
Мне — не мінаваць,
Самотней не зведаць,
Чым лёс здолеў мой...
На новыя беды
Іду я дамоў.

5

Чаромха скрозь зімы
Разлашчыцца ў сон.
І хтосьці:
—Цусіма!—
Гукне ў тэлефон.
Хутчэй! Час мудрэе,
Скарочвае ход:
«Варяг» і «Карэец»
Сплываюць на ўсход...
Там ластаўкай рэе
Затоплены боль...
І ў штормах цямнее
Форт Шаброль:
Як грознага веку
Разбураны склеп,
Дзе старац-калека
Аглух і аслеп.
Суровы, пахмуры
Вінтовак загад...
Загадваюць буры:
— Назад! Назад!

6

Зіма на калядзы
Чакай была.
Як схімы загады —
Яе прыняла.
Мне ў лёгкія сані
Прынукі няма...
—Я к вам, кіцяжане,
Вярнуся сама.
За скіфаў стаянкай—
Адзін пераход...
Цяпер з кіцяжанкай
Жыцця незварот;
Ні брата з суседкай,
Ні мужа ў жывых,—
Ім доказ і сведка
Радкі слоў зямных:
Жабрак іх растрацій,
Я ж — несла, да зор...
Заспі мяне ў хаце,
Апошні дакор.

10—12 сакавіка 1940
Фантанны Дом.

КАНСТАНЦЫЯ БУЙЛО ПАХАВАНА Ў ВІШНЕВЕ

ВЯРНУЛАСЯ Ў РОДНЫ КРАЙ

Паэтэса Канстанцыя Буйло вярнулася на родную беларускую зямлю, якая дала ёй жыццё і ўзгадавала яе талент. Вярнулася цяпер ужо назаўсёды.

Як вядома, Канстанцыя Буйло памерла 4 чэрвеня 1986 года ў Маскве, дзе пражыла большую частку свайго доўгага веку, там у калумбарыі ўвесь гэты час захоўваўся яе прах. І вось сёлета ў канцы мая ў Вішневе адбылася ўрачыстая і жалобная цырымонія перазахавання урны з прахам паэтэсы на мясцовых могілках, на будынку Вішнеўскай сярэдняй школы была адкрыта мемарыяльная дошка.

У падзеях гэтых прынялі ўдзел мясцовыя жыхары, было многа школьнікаў, з Мінска і Валожына прыехалі прадстаўнікі савецкіх і партыйных органаў, дзеячы культуры, пісьменнікі, прыехаў з Масквы сын паэтэсы Яўген Калечыц. Урну з прахам паэтэсы апусціў у зямлю першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Ніл Гілевіч. На помніку, устаноўленым на магіле, напісана: «Беларуская паэтэса Канстанцыя Буйло (Канстанцыя Антонаўна Калечыц) 2.1.1893 — 4.6.1986». Ніжэй радкі з несмяротнага верша паэтэсы: «Люблю наш край — старонку гэту...»

Любоў да роднага краю Канстанцыя Буйло пранесла, як святыню, праз усё жыццё. У апошнія гады часта расказвала, што амаль кожную ноч бачацца ёй у снах родныя краявіды, згадвала то хуткаплынную Іслач, то меднаствольныя сосны старых задуменных бароў.

І мову, сваю беларускую мову, ніколі не забывала Канстанцыя Буйло. Вершы пісала толькі на роднай мове. Калі гаварыла пра Беларусь, адразу пераходзіла на беларускую мову. Адбывалася гэта само сабою, натуральна і арганічна. Яна заставалася беларускай па ўсім сваім жыццёвым укладзе, па звычках і характары.

Вішнева не выпадкова абрана месцам апошняга прытулку паэтэсы. Жыццё мнагадзетнай сям'і Антона Буйло праходзіла амаль на колах, мяняліся вёскі, мяняліся гаспадары, у якіх ён служыў. З Вішневам Буйлаў звязвала вельмі многае. На жаль, не захаваўся сціплы дамок у былым маёнтку Одравонж, дзе яны жылі, але можна зайсці ў двухпавярховы каменны будынак, што належаў упраўляючаму графа Храптовіча. З яго дзецьмі сябравалі дзеці Антона Буйло. Тут першы раз у жыцці ўбачылі яны прыгожую калядную ёлку. У канцы 50-х гадоў у Одравонжы пабывала Іна Антонаўна, сястра К. Буйло. Расказвала, што яшчэ растуць дрэвы, пасаджаныя ў парку бацькам, бачыла здзічэлыя ружы на тым месцы, дзе некалі быў разарый, таксама створаны яго ўмелымі рукамі.

У Одравонжы Буйлы жылі нядоўга, але і наступныя месцы іх жыхарства былі недалёка ад Вішнева, цесна звязаны з ім. З Вішнева ў «Нашу Ніву» быў пасланы першы верш Канстанцыі Буйло «Хвоя». Тут п[illegible]ёмілася яна з Эміліяй Станкевіч, а потым з яе дачкой Уладкай, будучай жонкай Янкі Купалы. Як вядома, дружба гэта працягвалася ўсё жыццё.

Захаваліся старыя сшыткі з вершамі паэтэсы, пазначанымі 1911, 1912, 1913 гадамі, пад якімі ёсць і месца напісання — Вішнева, Одравонж, Ірынёва...

Канстанцыя Буйло вельмі любіла гэтыя мясціны, часта вярталася да іх у думках...

НА ЗДЫМКАХ: кветкі да мемарыяльнай дошкі ўскладае Яўген КАЛЕЧЫЦ; Ніл ГІЛЕВІЧ апускае урну з прахам паэтэсы; на вішнеўскіх могілках.

Фота У. КРУКА.

[Заканчэнне. Пачатак у № 23].

НАЛЕЖАЦЬ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

СТАРШЫНЯ ІНБЕЛКУЛЬТА

У студзені 1925 года Сцяпан Міхайлавіч быў накіраваны ў навукова-даследчы інстытут мовы і літаратуры пры Ленінградскім універсітэце для павышэння лінгвістычнай кваліфікацыі. У якасці навуковага супрацоўніка першага разраду ён займаўся тут беларускай мовай пад кіраўніцтвам акадэміка Я. Карскага.

У гэты час Некрашэвіч неаднаразова прыязджаў у Мінск і працаваў ва ўстановах Інбелкульта. Так, ён з'яўляўся старшынёй спецыяльнай камісіі, якая была створана 5 лютага 1925 года для складання акадэмічнага слоўніка жывой беларускай мовы. Членамі камісіі былі М. Байкоў (навуковы сакратар), прафесар Б. Эпімах-Шыпіла, дацэнт БДУ Л. Цвяткоў і іншыя. Па сваім вяртанні з Ленінграда на адным з пасяджэнняў камісіі Сцяпан Міхайлавіч зрабіў даклад на тэму: «Да пытання аб укладанні слоўніка жывой беларускай мовы».

З імем С. Некрашэвіча звязана стварэнне і выданне спецыяльных слоўнікаў беларускай навуковай тэрміналогіі па 24 галінах ведаў, стварэнне картатэкі на 180 тысяч слоў на падставе твораў пісьменнікаў Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, Ц. Гартнага, А. Гурло, М. Гарэцкага, М. Чарота і інш., выданне твораў М. Багдановіча, А. Гаруна, Я. Барычэўскага, М. Піятуховіча, навукова-даследчыцкая работа ў галіне гісторыі і археалогіі Беларусі, аховы гістарычных помнікаў і запаведных мясцін рэспублікі, этнаграфічнае вывучэнне не толькі БССР, але і Заходняй Беларусі, вывучэнне гісторыі беларускага мастацтва.

К канцу 1928 года Інстытут беларускай культуры з'яўляўся арганізацыйна ўзмацнелай навуковай установай, у якой разгарнулася навукова-даследчыцкая работа. Найбольш значныя былі дасягненні Інбелкульта ў галіне грамадскіх навук. Разам з гэтым рос і аўтарытэт старшыні аддзела грамадскіх навук С. Некрашэвіча.

Сцяпан Міхайлавіч уваходзіў у склад урадавай камісіі, якая падрыхтавала і праводзіла рэарганізацыю Інстытута беларускай культуры ў Акадэмію навук БССР. Пастановай Савета Народных Камісараў БССР 26 снежня 1928 года С. Некрашэвіч быў зацверджаны правадзейным членам і віцэ-прэзідэнтам Акадэміі навук БССР. Адначасова ён увайшоў у склад Прэзідыума Акадэміі навук.

Усяго 10 гадоў працягвалася дзейнасць Некрашэвіча на ніве навукі, але і за гэты такі кароткі тэрмін ён пакінуў значны след у беларускай савецкай навуцы. Мы ўжо адзначалі, што Сцяпан Міхайлавіч кіраваў даследаваннямі ў галіне грамадскіх навук, быў добрым арганізатарам навукі. Але былі такія галіны, дзе ён прымаў удзел непасрэдна. Па-першае, гаворка ідзе аб апрацоўцы беларускай навуковай тэрміналогіі па лінгвістыцы, літаратуразнаўству, матэматыцы, логіцы, геаграфіі, біялогіі, астраноміі, псіхалогіі, музыцы і іншых галінах ведаў. За восем гадоў, пачынаючы з 1922 года, выйшлі 23 выпускі беларускай навуковай тэрміналогіі. Гэтыя выпускі ўвогуле задаволілі патрэбы школьнага і інстытуцкага выкладання, развіцця навукі і выдання навуковай літаратуры на роднай мове.

Разам з М. Байковым Сцяпан Міхайлавіч складае «Беларуска-расійскі слоўнік» на 30 тысяч слоў і «Расійска-беларускі слоўнік» на 60 тысяч слоў. Ацэньваючы слоўнікі Байкова і Некрашэвіча з пазіцый сённяшняга дня, можна сказаць, што ў другой палове 20-х гадоў гэтыя работы мелі важнае, выключнае значэнне. Нельга не згадзіцца з думкай І. Германовіча, даследчыка навуковай спадчыны С. Некрашэвіча, што пры ўсіх сваіх недахопах, асабліва відавочных з пункту гледжання цяперашняга стану лексічнай унармаванасці беларускай літаратурнай мовы, перакладныя слоўнікі С. Некрашэвіча і М. Байкова з'явіліся важным этапам у гісторыі нацыянальнай лексікаграфіі і аж да выхаду ў 1953 годзе «Русско-белорусского словаря» пад рэдакцыяй Я. Коласа, П. Глебкі і ў 1962 годзе «Беларуска-рускага слоўніка» пад рэдакцыяй К. Крапівы заставаліся найбольш грунтоўнымі працамі гэтага тыпу.

Не страцілі сваёй каштоўнасці даследаванні Некрашэвіча ў галіне правапісу, асабліва па праблеме распрацоўкі пытанняў арфаграфічнай нармалізацыі.

Некрашэвіч прымаў актыўны ўдзел у арганізацыі і правядзенні Акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу. 1 кастрычніка 1927 года была створана новая правапісная камісія на чале з Некрашэвічам. На сваім пасяджэнні з удзелам прадстаўнікоў Наркамата асветы БССР яна вырашыла ў аснову беларускага правапісу пакласці ўжо апрабаваны на практыцы правапіс Б. Тарашкевіча, удакладніўшы ў ім некаторыя правілы і дапоўніўшы яго шэрагам новых правілаў.

З імем С. Некрашэвіча звязана выданне першых падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў. Менавіта ён быў аўтарам першага паслярэвалюцыйнага буквара «Беларускі лемантар» і першай паслярэвалюцыйнай чытанкі «Роднае слова» ў двух кнігах. У сааўтарстве з М. Байковым і А. Багдановічам С. Некрашэвіч склаў спецыяльны дапаможнік для ліквідацыі непісьменнасці сярод дарослых з сімвалічнай назвай «Наша сіла — ніва ды машына». На думку І. Германовіча, гэтыя падручнікі і вучэбныя дапаможнікі былі заснаваны на перадавых ідэях педагогікі і методыкі і напісаны з улікам канкрэтных умоў тагачаснай Беларусі. Яны карысталіся шырокай папулярнасцю і шмат паўплывалі на пазнейшыя выданні вучэбнай літаратуры ў нашай рэспубліцы.

У канцы 20-х гадоў на небасхіле жыцця С. Некрашэвіча ўсплылі чорныя хмары. Менавіта ў той час абвастрылася барацьба з ідэалогіяй нацыянал-дэмакратызму, які вызначаўся як варожая Савецкай уладзе контррэвалюцыйная плынь.

Першапачаткова нацыянал-дэмакратызм тлумачыўся як правая небяспека ў культурным будаўніцтве, як тэндэнцыя ставіць нацыянальныя інтарэсы вышэй класавых, узрошчваць нацыянальную форму на шкоду яе пралетарскаму зместу. У хуткім часе палітычныя ацэнкі нацыянал-дэмакратызму сталі больш вострымі, аж да аналогій з нацыянал-фашызмам.

На думку вучоных, асноўная прычына павароту ад беларусізацыі да разгрому нацыянал-дэмакратызму заключаецца ў тым, што праблемы нацыянальна-культурнага будаўніцтва выраліся ў 20-я гады як арганічная частка ўсяго комплексу праблем новай эканамічнай палітыкі. І адмова ад нэпа ў цэлым неазбежна павінна была прывесці да дэфармацыі і ў нацыянальнай, культурнай палітыцы. Разгром нацыянал-дэмакратызму, па ўсім відаць, не загадзя задуманы ўдар, разлічаны выключна супраць нацыянальных атрадаў інтэлігенцыі, а лагічны вынік цэнтралізацыі і пераходу да адміністрацыйна-каманднай сістэмы наогул.

На аснове рашэння Прэзідыума Акадэміі навук СНК БССР 16 кастрычніка 1929 года прыняў пастанову аб вызваленні з займаемых пасад сакратара БелАН В. Ластоўскага і віцэ-прэзідэнта С. Некрашэвіча, якія непасрэдна адказвалі за выдавецкую прадукцыю акадэміі.

Летам 1930 года С. Некрашэвіч быў арыштаваны. Шмат месяцаў ён прасядзеў у турме, але яму не прад'яўлялі ніякага абвінавачання.

Пастановай калегіі АДПУ БССР ад 10 красавіка 1931 года С. Некрашэвіч быў высланы ў г. Сарапул Удмурцкай АССР тэрмінам на 5 гадоў, дзе ён працаваў спачатку планавіком-эканамістам кааператыўна-прамысловай арцелі інвалідаў, а затым бухгалтарам у нарыхтоўчай канторы.

Ён быў прызнаны вінаватым у тым, што, з'яўляючыся членам контррэвалюцыйнай нацыяналістычнай арганізацыі «Саюз адраджэння Беларусі», пазней перайменаванай у «Саюз вызвалення Беларусі», разам з іншымі здзяйсняў арганізаванае шкодніцтва на культурным, ідэалагічным і іншых участках сацыялістычнага будаўніцтва, праводзіў антысавецкую нацыяналістычную агітацыю, накіраваную на замаруджванне тэмпаў развіцця Беларусі па сацыялістычнаму шляху, ставячы канчатковай мэтай адарванне Беларусі ў этнаграфічных межах ад Савецкага Саюза і стварэнне так званай Беларускай народнай рэспублікі.

Падышоў к канцу тэрмін ссылкі. Сцяпан Міхайлавіч ужо збіраўся вяртацца ў родную Беларусь, але яму не выдавалі ніякіх дакументаў. Некрашэвіч адчуваў нешта нядобрае. І не памыліўся. Тэрмін высылкі яму быў прадоўжаны яшчэ на 2 гады.

Сцяпана Міхайлавіча не стала 20 снежня 1937 года.

Праз 58 гадоў пасля арышту і праз 57 гадоў пасля асуджэння адбылася поўная рэабілітацыя таленавітага беларускага вучонага, першага старшыні Інстытута беларускай культуры, члена ЦВК БССР Сцяпана Некрашэвіча. Ён вяртаецца да нас як чалавек, што вышэй за ўсё ставіў развіццё нацыянальнай культуры.

Эмануіл ІОФЕ.

ГАНДБАЛІСТЫ МІНСКАГА СКА — УЛАДАЛЬНІКІ КУБКА ЕЎРАПЕЙСКІХ ЧЭМПІЁНАЎ

...І АДБЫЎСЯ ЦУД

Каманда мінскага СКА па ручному мячу ўпісала яшчэ адну яркую старонку ў сваю біяграфію. Беларускія гандбалісты чацвёрты раз атрымалі перамогу ў еўрапейскіх кубкавых сустрэчах.

...«Металапластыка», «Дукла», «Магдэбург» — што ні каманда, то славутасць. І ва ўсіх іх выйграў мінскі СКА на папярэдніх этапах розыгрышу Кубка еўрапеўскіх чэмпіёнаў. Заставалася правесці дзве фінальныя сустрэчы з бухарэсцкай «Сцяуа».

А гэты сапернік быў асабліва моцны. Сёлета румынская каманда не прайграла ніводнага матча. Некалькі ігракоў уваходзяць у склад зборнай краіны. Ды і вопыту (а таксама перамог!) у кубкавых розыгрышах у «Сцяуа» намнога больш, чым у мінчан.

Напярэдадні гульні ў Бухарэсце спартыўныя журналісты паспрабавалі ўзяць інтэрв'ю ў трэнера «Сцяуа» Раду Войны. Той не вельмі хацеў рабіць прагнозы, але вось, прыкладна, якое меркаванне выказаў:

«Калі выйграем у мінчан з розніцай у чатыры мячы — прайграем Кубак. Выйграем пяць мячоў — паедзем у беларускую сталіцу на матч у адказ з надзеяй. Ну а шэсць мячоў у актыве — ганаровы прыз наш».

Румыны і сапраўды выйгралі шэсць мячоў у першым матчы. Але гэтага аказалася мала для агульнага поспеху.

Трэба было ведаць характар армейцаў Мінска. Паражэнне ў гасцях толькі раззлавала іх. Ужо з першых мінут паўторнай гульні ў Мінску яны літаральна абрушылі шквал атак на вароты сапернікаў. І калі румынам удавалася закінуць два мячы, то СКА адказваў трыма.

Настаўнік румынскай каманды спрабуе рабіць замены, мяняе тактыку гульні, але стрымаць атакі беларускіх спартсменаў ужо не можа. На дваццатай мінуце мінчане адыгралі тыя шэсць мячоў, што страцілі ў Бухарэсце.

Праўда, шмат клопатаў дастаўляе нам Думітру. Забягаючы наперад, адзначу: за ўсю гульню ён закінуў у вароты СКА, якія добра абараняў Анатоль Галуза, чатырнаццаць мячоў!

Толькі, як кажуць, адзін у полі не воін. Іншыя ігракі «Сцяуа» былі надзейна прыкрыты мінчанамі. Ды і ў СКА вызначыўся высокай рэзультатыўнасцю Аляксандр Тучкін. На яго рахунку—12 мячоў. Па сем мячоў закінулі Канстанцін Шаравараў і Міхаіл Якімовіч. Цяпер ужо стрымаць беларускіх гандбалістаў было немагчыма. Гэта зразумелі нават паўтары сотні аматараў спорту Румыніі, якія прыехалі ў Мінск, каб падтрымаць сваю каманду.

Калі прагучала сірэна аб заканчэнні матча, на табло гарэлі лічбы — 37:23 на карысць СКА. Пераканаўчы рэванш беларускіх гандбалістаў.

Тут жа, у Палацы лёгкай атлетыкі СКА БВА, член выканкома ІГФ Рудзі Глёк з ФРГ уручыў беларускім спартсменам Кубак еўрапейскіх чэмпіёнаў.

Нагадаем, што каманду да поспеху прывёў заслужаны трэнер СССР Спартак Міранові.

Яўген ІВАНОЎ.

Галоўная спартыўная арэна рэспублікі — мінскі стадыён «Дынама».

Фота Ю. ЗАХАРАВА.

НОВАЯ ВЫШЫНЯ СВЯТЛАНЫ БАГІНСКАЙ

КАРАЛЕВА ГІМНАСТЫКІ

Не, Святлана Багінская не стала першай у рэспубліцы чэмпіёнкай — ні алімпійскай, ні свету, ні Еўропы. Да яе бліскуча выступалі Алена Валчэцкая і Ларыса Петрык, Вольга Корбут і Нэлі Кім... Цешыць іншае: пераемнасць пакаленняў, нязменнае лідэрства беларускіх гімнастак у складзе зборнай СССР.

Вось і нядаўна на першынство Еўропы, якое прайшло ў Бельгіі, мінчанка Святлана Багінская паехала капітанам савецкай каманды. А адказнасць капітана — асобая.

...Радасць ці расчараванне? Цяжка сказаць, што адчувала румынская гімнастка Даніэла Сіліваш перад спаборніцтвамі ў Бельгіі. Напэўна, больш радасць. У Сеуле яна ўступіла Алене Шашуновай. Спадзявалася «расквітацца» за Алімпіяду тут, у Бруселі. Але раптам даведалася, што Алену не ўключылі ў зборную СССР. Так, нават самым імянітым не гарантавана «месца пад сонцам», калі крыху зніжана спартыўная форма. Але вопытная Сіліваш не ўлічвала, мабыць, што сёння ў нашай краіне ёсць нямала тых, хто можа прэтэндаваць на самае высокае месца.

І вось пачаліся спаборніцтвы. Сіліваш адразу выходзіць наперад. Пасля двух відаў яна апярэджвае і Святлану Багінскую, і яе сяброўку па зборнай Вольгу Стражаву, і сваю зямлячку Габрыэлу Патрак. У практыкаванні на бервяне мічанка «дастае» Даніэлу.

Заставаліся вольныя практыкаванні. Румынка атрымлівае тут 9,987 бала. Перамога?.. Не!

З вялікім пад'ёмам выканала сваю праграму Святлана пад музыку «Кармэн-сюіты». Гледачоў узрушыла высокае майстэрства беларускай гімнасткі. І яны патрабавалі ад суддзяў вышэйшай ацэнкі для нашай спартсменкі. Праходзіць пэўны час. Суддзі раяцца, спрачаюцца, і вось загараецца лічба: 10 балаў! А гэта значыць — абсалютная чэмпіёнка Еўропы!

Тры гады назад, калі мінчанка перамагла ў ФРГ на маладзёжным чэмпіянаце Еўропы, нехта назваў яе прынцэсай. Зараз жа журналісты ахрысцілі Святлану каралевай. Што ж, няхай яна будзе на гэтым троне яшчэ доўгі час! Мяркуем, так і здарыцца. Святлане Багінскай толькі шаснаццаць гадоў...

ПЕРШЫНСТВЫ, ТУРНІРЫ, СУСТРЭЧЫ

● Пераканаўчай перамогай савецкіх спартсменаў завяршылася ў Англіі першынство Еўропы па самба: 9 залатых і 1 бронзавы медалі.

Сярод тых, хто вызначыўся, — шэсць беларускіх спартсменаў. Чэмпіёнамі сталі Мікалай Цыпандзін, Фаік Агаеў, Наініл Багіраў, Уладзімір Япрынцаў, Эдуард Грамс і Ігар Мятліцкі.

● Галоўная барацьба за вышэйшую ўзнагароду міжнароднага турніру па мастацкай гімнастыцы ў Токіо ішла паміж беларускай спартсменкай Марынай Лобач і Адрыянай Дунаўскай з Балгарыі.

З невялікай перавагай перамагла Марына. У асобных практыкаваннях наша спартсменка заваявала яшчэ два залатыя медалі.

● Віцябчанін Уладзімір Котаў фінішаваў другім на традыцыйным міжнародным Кліўлендскім марафоне ўслед за бельгійцам Э. Хэляйбайкам.

Сярод жанчын першынствавала Ірына Багачова з Фрунзе з новым рэкордам трасы — 2:35.55.

● Станіслаў Вежаль заняў другое месца на традыцыйных спаборніцтвах па спартыўнай хадзьбе, якія прайшлі ў ГДР. На нестандартнай дыстанцыі 35 кіламетраў беларускі скараход паказаў час — 2:36.11.

● Паспяхова выступілі ў спаборніцтвах па стральбе на Кубак свету савецкія спартсмены, якія заваявалі найбольшую колькасць узнагарод. Прызёрамі сталі і прадстаўнікі нашай рэспублікі: Ірына Шылава, Ігар Басінскі, Сяргей Мартынаў.

НЕ ПА ЧУТКАХ, А АЎТАРЫТЭТНА

«ДЖАНОВА» ЧАКАЕ АЛЕЙНІКАВА

12 мая папулярная ў Італіі газета «Тутаспорт» апублікавала цікавы, на наш погляд, матэрыял пра Сяргея Алейнікава. З некаторымі скарачэннямі мы перадрукоўваем яго.

Часта мяняе функцыі — з аднаго месца на другое. Кожны раз — новая «майка»: паўабаронца, абаронца, форвард.

Сяргей Алейнікаў, 28 гадоў,— казырная карта мінскага «Дынама». Першы крок «Джановы» на міжнародным рынку. Кантракт — 3 мільярды лір (каля 2,3 мільёна долараў). Ён стане плёнам перагавораў, якія адбыліся ў першых чыслах снежня, у ходзе якіх даваліся сутыкнуцца з вельмі многімі праблемамі. Падпісанне кантракта павінна адбыцца ў бліжэйшыя дні. Набыць Алейнікава параіў сам Валерый Лабаноўскі. Гавораць, што Алейнікаў павінен пачаць іграць за «Джанову» пасля чэмпіянату свету-90.

Алейнікаў — ключавая фігура мінскага «Дынама». Іграе наперадзе абароны, выконвае ролю абарончага шчыта. Яму давяраецца пачынаць атаку, арганізоўваць адыход у абарону і надаць каманды на тыя ці іншыя манеўры. Менавіта разнапланавасць Алейнікава і адыграла галоўную ролю ў выбары «Джановы».

Аляксандр ТАРАКАНАЎ, карэспандэнт ТАСС у Італіі, сочыць за ім ужо некалькі гадоў.

«Гэта негаваркі хлопец. Яго прафесійныя якасці, эфектыўнасць гульні за апошнія гады прыкметна выраслі. Думаю, што ён ужо цяпер гатовы да таго, каб паспрабавацца сябе ў цяжкіх умовах італьянскага чэмпіянату. У тактычным плане гэта — універсальны ігрок, з тых, што падабаюцца Лабаноўскаму. Не выпадкова ён пастаянна выступае ў складзе зборнай. Я бачыў, як ён выконвае ўсемагчымыя ролі, і заўсёды — выдатна. Згодзен з выбарам «Джановы». Алейнікаў — той чалавек, які ёй патрэбны.

Ён страсна любіць галаваломкі, — працягвае А. Тараканаў. — Асобая цікавасць — да чытання сур'ёзнай літаратуры і мадэліравання. У Італіі ён, напэўна, стане адным з самых вялікіх любімцаў вашых балельшчыкаў. Я лічу, што ён нічым не ўступае Завараву і Міхайлічэнку.

У яго вельмі добры ўдар, асабліва з далёкай дыстанцыі. Напэўна, будзе адзначана тая ўпартасць, з якой ён змагаецца за кожны мяч. Упэўнены, што ў Італіі ён сябе пакажа.

Магу расказаць цікавы эпізод. Вось ужо некалькі сезонаў Лабаноўскі спрабуе пераканаць яго перайсці ў кіеўскае «Дынама». Але ён улюбёны ў Мінск».

А вось як пракаменціраваў гэту публікацыю спартыўнага журналіста сам Сяргей АЛЕЙНІКАЎ:

— Шчыра кажучы, падобнае паведамленне для мяне нечаканае. Праўда, я чуў, што клуб з Генуі цікавіцца мной. Але ніякіх афіцыйных запрашэнняў ад прадстаўнікоў «Джановы» мне не было. Не ведаю, аб якіх перагаворах у снежні і аб якім падпісанні кантракта «ў бліжэйшыя дні» ідзе размова. Здзіўлены і значна сумай кантракта.

— Прэзідэнт МАК Х. -А. Самаранч перадаў начальніку Упраўлення футбола-хакея Дзяржкамспорту СССР В. Каласкову просьбу іспанскіх клубаў — мадрыдскага «Рэала», «Барселоны» і «Атлетыка» заключыць з вамі кантракт...

— На жаль, афіцыйнага запрашэння ад гэтых каманд я па-ранейшаму не атрымліваў. Дарэчы, былі яшчэ прапановы з Францыі. Але ўсё гэта пакуль — неафіцыйна.

— Ці не бянтэжыць вас, што «Джанова» — клуб другога дывізіёна і што ў гэтым жа горадзе — Генуі — ёсць яшчэ вядомая каманда рангам вышэйшая — «Сампдорыя»?..

— Наколькі мне вядома, «Джанова» знаходзіцца цяпер у лідзіруючай групе і рэальна прэтэндуе на вяртанне ў першы (вышэйшы) дывізіён. Зрэшты, сур'ёзна гаварыць аб перспектывах майго выступлення ў гэтым клубе пакуль рана.

— Што вы можаце сказаць наконт публікацыі ў «Тутаспорт»?

— Баюся, каб галава не закружылася — столькі прыемнага сказана пра мяне (усміхаецца). Па-мойму, нават занадта. У нечым газета проста нафантазіравала .Наконт майго захаплення мадэліраваннем, напрыклад. Ну і ўжо ніяк не адпавядае ісціне «цікавы эпізод»: Валерый Лабаноўскі ніколі не запрашаў мяне ў кіеўскае «Дынама». А вось у Мінск я сапраўды ўлюбёны.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:
МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63854. Зак № 662